

Egy örök létező által teremtett világ és az abban megfigyelő szerepet betöltő véges ember viszonya a központi témája *A rózsza türelme* című kötetnek, amely Uri Asaf költő, műfordító és képzőművész eddigi verseiből nyújt válogatást.

30 Urbán Csilla

TEREMTETT ÉS VÉGES

Uri Asaf: *A rózsza türelme*

rán, a lírai alanyra leginkább a megfigyelő pozíció, a versek formátumára pedig ugyanaz a rövidség jellemző. Lírai világában így van egyfajta időtlenség és mozdulatlanság, ami abban is megmutatkozik, hogy a kötetből nem derül ki, mikor is születtek a versek.

A Báthori Csaba szerkesztette kötet két részre osztja a válogatást, amelynek első része nemcsak több verset tartalmaz, mint a második, de egységesebb is. Már az első egység címe (*Hány tavaszom maradt?*) előrevetíti, hogy a válogatás egyik központi témája az elmúlás lesz, a versek olvasása után pedig az is elmondható, hogy gerincét a megfigyelés aktusa, a megfigyelő világban elfoglalt helye és világhoz való viszonya adja, ahol a világ nem elsősorban az emberi társadalmat és kultúrát, hanem egy metafizikai réteget is beleértve inkább a világmindenséget jelenti.

Uri Asaf költészetéről ugyan elmondható, hogy időtlen, mégis sokat foglalkozik az idő múlásával. Ezt az ellentmondást azzal lehet feloldani, hogy a versekben megjelenő lírai alany – aki általában megfigyelőként van jelen – teljességgel része annak a világegésznek, ahol az idő valójában nem telik vagy múlik, hanem *van*. Így a megfigyelőnek a szemlélődés által egyrészt van tapasztalata a végtelennel, másrészt minden pillanatban érzi saját végességét is, az örökkévalóval a természet megfigyelésén keresztül teremtett misztikus kapcsolat pedig enyhíti a mulandóság miatt érzett fájdalmat. A kabbalisztikus hagyomány így nagy súlyt kap az egész kötetben: a versek fő témája a végtelen és örök teremtő, az általa teremtett, változó világ és az ehhez a világhoz képest még mulandóbb ember közötti kapcsolat.

Az első rész verseiben a lírai én ugyan saját magát is a világ részeként érzékeli, sőt tükrözi is ezt az őt körülvevő világot, a világeészhez képest azonban nem tud teljességet felmutatni: a különbség a világegész és a megfigyelő között a mulandóság, illetve a megfigyelő részéről az idő hiányának a tapasztalata. Erre utalhat a cím is: a természeti világ nem él az idő azon szorításban, ami az ember életét melankóliával telíti. A teljesség és a világhoz való otthon

A Haifában született Uri Asaf nagyon termékeny szerző, költészete viszont nem kapcsolható irodalmi áramlatokhoz és nem bontható jellemző jegyek által meghatározható szakaszokra: a főbb témák ismétlődnek az életmű során.

levés hiányosságának egyik legfontosabb szimbóluma a ház, ami számos versben nem teljes építményként jelenik meg. A kötet kezdőverse, a *Kezdetben* mindezt az ember teremtésével kapcsolja össze és behoz egy szintén az elmúláshoz köthető szimbólumot, a homokot és a betegség állapotát.

Az *Empátia* a kötet első olyan verse, amely megjeleníti a megfigyelő jellemző pozícióját. A lírai alany általában nem cselekvő, hanem megfigyelő. Van, hogy a másikat, de inkább a világ időtlen, vagy ciklikusságában állandó természeti jelenségeit figyeli és a konkrét látványból vonatkoztat a fizikai látványon túli jelentésekre: a szivárvány egy felsőbb létező jelenléteként értelmeződik („A szó és a figyelem / Fentről jön / És szivárványalakot ölt.”), a vonuló fény és sötétség pedig feltehetően a felhők vonulásának felelnek meg a látvány szintjén. Ebben a világban jelen van egy mindent átjáró és teremtő metafizikai létező, aki miatt a megfigyelő is megfigyeltté válik, illetve tökéletesen, a világ jelenségeit érzékelve és tükrözve beágyazódik a világba. A cím arra is utal, hogy a megfigyelésen keresztül átérezhető ez a világ és megismerhető a teremtő létező egy olyan lény számára is, mint az ember. Az *Érthetetlen* című versben megjelenik annak tapasztalata is, hogy a világ tágassága nyomasztó is tud lenni: működése ugyanis nem fogható fel teljesen, a megfigyelő ennek ellenére a világ örök és érthetetlen jelenségei felé fordul („Érthetetlen, hogy a sötét égen / egymástól távolodnak a csillagok. / Másra számítottam, de lehet, hogy végleg eltűnnek, / És megfigyelő se marad, aki ezt értené.”)

A megfigyelés azonban nemcsak a látványon keresztül gyakorolható. A *képet vérrel alapozod* című versben amellet, hogy – több más szöveghez hasonlóan – felbukkan a szerző által szintén használt festészet médiuma, a lírai alany arra is figyelmeztet, hogy a megismerés nemcsak a szem érzékszervének segítségével lehetséges, ami egyfajta misztikus összeköttetésre is utalhat a világgal. Sőt, a beszéd sem feltétlenül szükséges: A *kert* című versben a beszéd annak az eszköze lehetne, hogy mások megértsék a lírai alany cselekvéseinek indokát. A beszéd azonban nélkülözhető („Mindent szó nélkül tettem”), a megértetés eszközei sokkal inkább a teremtett dolgok. Ilyen szempontból érdekes a kert szimbóluma („A kert mindent kifejez.”), egyrészt „Látszik rajta az ember keze”, az ember teremtő munkája, másrészt viszont az isteni teremtéstörténethez is kapcsolódik az édenkert létrehozásán keresztül.

A kötetben szereplő versek megfigyelő alanyára jellemző az is, hogy tükrözi az őt körülvevő világot. Ez például *Az idő kígyó módjára tekereg* című versre jellemző. A megfigyelő fentről tekint le a tájra, feltehetően egy kígyó látványa indítja el az asszociációs láncot, ahol az idő lineáris haladási iránya kérdőjeleződik meg, a tekergő mozgás nyugtalanságát pedig a megfigyelő

testének reakciói tükrözik vissza. Ez tapasztalható a *Szentföldön* című versben is, amelyben a mikro- (vízcsepp) és a makro- (sivatag) világ szemlélése jelenik meg, majd a barázdabillegető lényét érzi át a megfigyelő, amivel kifejezi a körülvevő világhoz való empatikus viszonyát („A kis barázdabillegető / Megfeszíti magát a szélben, / Törekénységét magamon érzem. / Őt is az hozta erre a földre, aki engem.”). A szöveg azt is érzékelteti, hogy a közös teremtő ad lehetőséget a világ más létezőivel való kapcsolat-teremtésre, törődésre és átérzésre, hiszen mind az emberi megfigyelő, mind a barázdabillegető hasonlóan van beleszöve a világba. A hasonlóság a mulandóság viszonyában is megvan, habár ugyan a teremtett világ véges, életciklusa mégis öröknek tűnik az emberi létezéshez képest: A *vakolat szava* című versben a hullócsillagok egyszerre utalnak a végességre és végtelenségre, és arra, hogy a világ menetébe az emberi cselekvés nem szólhat bele. Ismét megjelenik a biztonságot, otthont adó ház, ami a versben úgy épül be a világba, hogy a léptékek folyamatos növelése során a házat először a kerttel, a kertet a fákkal, a fákat pedig az éggel köti össze.

Érdekes kontraszt, hogy a másik emberrel való kapcsolat már nem ennyire egyértelmű. A másik ugyan fel-feltűnik a szövegekben, de a világegészhez viszonyítva kevésbé van súlya a jelenlétének. A *szürkek ezüstje* című vers azt érzékelteti, hogy az identitásnak a másik tekintete általi formálása kevésbé fontos („Senkire nem hasonlítunk, csak önmagunkra”), ráadásul a tér-idő viszonyok sincsenek feltétlenül szinkronban („Te máskor élsz, én másvalahol.”), ami megakadályozza azt az együttlétet, ami a világgal való viszonyban megvan. Habár a szövegek között találni olyat is, ahol a világgal kapcsolatban is jelentkezik törés: a *Hideg kék* című versben a megfigyelő a világra amúgy nem jellemző mesterkéeltséget sejtet, megbomlik a világ magától értetődősége, ami kísérteties jelleget ad a létezésnek, magyarázatot azonban nem kapunk a jelenségre.

A megfigyelő pozíciója, a legapróbb létezők legtágabb térben elfoglalt helye azért is játszik fontos szerepet ebben a költészetben, mert itt a lét alapvetően tértapasztalat, amit *A lét* című vers fejez ki a legjobban. Ez a tapasztalat szavakkal nem biztos, hogy közölhető (nem lehet elmesélni, tehát nincs olyan narratívája, mint az életnek), hanem térelemek egymáshoz való viszonyán keresztül érzékeltethető, mint amilyen a lakhely és a tenger, ami a mennybolt mása, tükre („Lakhely, kék tengersizéggel. / A mennybolt földi más, sírhelynek is megfelel.”).

A kötet második része, *A vers illata* kevésbé egységes, mint az első. Az első részben megismert témák többé-kevésbé továbbra is jelen vannak (például az *Egyetlen ragyogó nap* című versben megjelenik az időtapasztalat, a védelmet nyújtó ház tere és a világ megfigyelése). Vagy ilyen a *Világom, úgy tűnik* című vers is, amelyben egy hétköznapi esemény indítja el a lét

megismerésének lehetőségét, amelyben feltárul az emberi lét súlytalansága és természetes végessége. Az elmúlás mellett a második részben nagyobb hangsúlyt kap a halál is, ami már nem fenyegető; az öröklét ígérete az, ami elfogadhatóvá teszi (*A vers illata*), lehet gyümölcsöző is (*Mikor az esőt vár-tuk*), illetve az élet relativizálása is segít elfogadni (*A fák zöldje hamis* 33 című szövegben: „Hisz a halál felől az élet is csak megközelítés.”).

Az első részben összeválogatott versek fő témái mellett több konkrét utalást találunk a költészetet meghatározó zsidó, görög és huszadik századi európai kulturális hagyományra és művészetre. Emellett fókusz kerül történelmi eseményekre, elsősorban a holokausztra és az ezzel kapcsolatos személyes és közösségi emlékezetre, illetve arra, hogy a folyamatosan jelen lévő múlt milyen determináló erővel bír. (Az első részben is található már ilyen verseket, ezek ki is lógnak az első egység egybe-szerkesztett szövegei közül: ilyen például a *Negyvennégyben*, az *Ez nem egy vers* és a *Mediterrán éj*.)

Az első részben általában a megfigyelő egy absztrakt térben pozícionálja magát, a második részben viszont a kulturális utalások sűrűsödésével (ami már az első rész végén megkezdődik) a lírai alany már konkrétabb terekben helyezi el magát, nagyobb szerepet kap például a vándorlás és az otthon (haza) fogalma. Az *Apám képe* című versben az ősök vándorlását baljóslatú természeti utalások előzik meg, a kivándorlás helye pedig Izrael, ami feltételezhetően *Az országom nyugatra néz* című vers tere. Itt a szemlélődés iránya szintén a mikrótól (bogár) a makróig ér (tenger), a megfigyelő pedig egy idő felett szabadon rendelkező létező megfigyeltje. Azaz hiába konkretizálódik a tér, a tágabb környezet még mindig a világmindenség. Az otthon- és a tértapasztalathoz kapcsolódik a *Két falitérkép* is, ami szintén a vándorlást és az idegenséget tematizálja, illetve azt, hogy az otthon csak a tér absztrakcióján, a kép segítségével lokalizálható, illetve *Az anyanyelv* című vers alapján az anyanyelvben található meg.

A (nemzeti) identitásra utal és a holokausztot idézi fel *A fehér légy*, ami a biztonságos hazából való kivettetésre, az ősök meggyilkolására, így a nemzeti közösségből való kitaláztatásra is utal, amelyből a leszármazottak idegensége is egyértelműen következik. Érdekes kérdés, hogy egy ilyen tapasztalat után, amit az ősök emlékezete ad tovább, hogyan lehet egységben maradni a teremtő által teremtett világgal. A *Búcsújáró lepkék* című versben például érzékelhető a törés. A világban nemcsak empátia létezik, hanem a végessel szemben közöny és pusztítás is: „A nap változatlan, miközben megrugdosnak, / Eltaposnak, agyonütnek.” A *Drótfigurákról álmodom* című versben pedig a halál nem érthető, nem is illeszthető be olyan könnyen a világba, valamint a világban való létezés és az egyén magához való viszonya is idegenséggel telik meg.

A kötetet záró *Igaszagszolgáltatás* összefoglalója is lehet a könyvbe bekerült versek főbb motívumainak. Az emlékezet nosztalgikaként is megjelenik, ami egyfajta kíméletes emlékezés, a holokauszt családi emlékeivel rendelkező lírai alany azonban felszántott emlékezetként létező testével akadályozza a veszélytelen emlékezetet. A múlt mellett visszatérnek a világmindenség távlatai is (világmélye), a minden vigasz nélküli emlékezet és a fájdalmas múlt ellenére a teremtett világ pedig még mindig csodaként írható le.

Ami eddig nem került szóba, de a kötet egészének és Uri Asaf költészetének különleges rétege, az a szövegek rendkívüli érzékisége. Gyakori, hogy a másik is természeti jelenségek, növények megszemélyesítéseként, illatok és színek érzékelésén keresztül van jelen (*A támaszt keresem, Aranyeső, Ambrózia*), a megfigyelő pedig sokszor a szín pompás természeti környezetben helyezi el magát, növények, állatok megfigyelése indítja el az asszociációs láncot és illatok, színek, bőrön keresztül tapasztalható jelenségek (például perzselő nap) segítségével írja le a metafizikai tartalmakat (*A kabbala négy színe, Paletta, Önarckép, Szépiabarna, Orákulum*).

A válogatáskötetbe olyan szövegek kerültek, amelyek jól tükrözik Uri Asaf költői világát, amelyben a szerző változatos léptékekben szemléli az őt körülvevő világot. Ilyen lépték a kollektívumot is érintő, a családon és távoli ősök emlékezetén keresztül létező múltbeli események, a zsidó elvándorlás és a holokauszt, ezáltal pedig az identitás és az otthon fogalmának kérdése. Ennél általánosabb és ellentéteesebb léptékeket egybefogó szövegek azok, amelyek az egészen apró részletek és az óriási távlatok megfigyelésén keresztül kapcsolódnak a világmindenséghez, az egyszeri létező által befoghatatlan térhez és időhöz. Minden traumatikus eseményre (múltbeli, családot és tágabb közösséget érintő történésre, illetve egy absztraktabb, egzisztenciálisabb szinten az emberi létezés mulandóságának tapasztalatára) vigaszt nyújt a megfigyelő számára, hogy az embernek egy örök létezővel van kapcsolata a teremtés által. Ez viszont nem feledteti az emberrel az elmúlást, így a végesség tudata melankóliával borítja még a legnagyobb gonddal megteremtett kertet és Uri Asaf szín pompás költészetét is. (*Scolar, Bp., 2018*)